

Sağlık, alışma ve Engellilikte El Kitapları

Seri Editörleri

Robert J. Gatchel, Arlington, TX, USA

Izabela Z. Schultz, Vancouver, BC, Canada

Editörler

Reuben Escorpizo • Sören Brage • Debra Homa •
Gerold Stucki

Mesleki Rehabilitasyon ve Engellilik Değerlendirmesi El Kitabı

ICF'nin Uygulanması ve Yorumlanması

Springer

Hipokrat
Yayıncılık

© Hipokrat Yayınevi 2022

ISBN: 978-625-7399-33-3

Tüm hakları saklıdır. 5846 ve 2936 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri yasası gereği; bu kitabın basım, yayın ve satış hakları Hipokrat Yayınevi'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz.

Çeviri; Hipokrat Kitabevi'nin tek sorumluluğunda yapılmaktadır. Uygulayıcılar ve araştırmacılar, burada açıklanan her türlü bilgi, yöntem veya deneyin değerlendirilmesinde ve kullanımında her zaman kendi deneyim ve bilgilerine güvenmeleri gerekmektedir. Sağlık bilimindeki bilimindeki hızlı gelişmeler nedeni ile uygulamalardaki değişimler takip edilmelidir. Yasalar ölçüsünde Springer International Publishing Switzerland, yazarlar, editörler veya katkıda bulunanlar tercümeden veya burada yer alan herhangi bir yöntem, ürün, talimat veya fikirlerin kullanımı veya işletilmesinden veya ürünlerin yükümlülüğü, ihmali veya başka bir sebeple kişilerde veya mülkte oluşabilecek herhangi bir yaralanma ve/veya zarardan ötürü sorumluluk kabul etmez.

Orijinal Eser Adı

Handbook of Vocational Rehabilitation and Disability Evaluation

First published in English under the title Handbook of Vocational Rehabilitation and Disability Evaluation by Reuben Escorpizo • Sören Brage • Debra Homa • Gerold Stucki Copyright © Springer International Publishing Switzerland, 2015 This edition has been translated and published under licence from Springer International Publishing Switzerland.

Orijinal ISBN

978-3-319-08824-2

Çeviri Eser Adı

Mesleki Rehabilitasyon ve Engellilik Değerlendirmesi El Kitabı

Çeviri Editörleri

Prof. Dr. Mine Uyanık

Uzm. Erg. Gözde Önal

Uzm. Erg. Zeynep Kolit

Grafik-Tasarım

Hipokrat Grafik Tasarım

Baskı - Cilt

Ankara Özgür Matbaacılık Basım Yayın Dağ. San. Tic. A.Ş.

1250 Cadde No: 25 Ostim OSB Yenimahalle / Ankara

Hipokrat
Yayıncılık

Süleyman Sırrı Cad. No:16/2 Sıhhiye
Tel: (0312) 433 03 05 - 15 ANKARA
www.hipokratkitabevi.com

Önsöz

Engellilerin haklarını ve diğerleriyle eşit koşullarda toplumun tüm sektörlerine tam olarak dâhil olmalarını teşvik etmek, Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Haklarına İlişkin Sözleşmesi'nin Mayıs 2008'de yürürlüğe girmesinin ardından dünyanın birçok ülkesinde bir politika hedefidir (UNCRPD). UNCRPD, engellilerin genel sağlık, eğitim, rehabilitasyon ve mesleki ve eğitim hizmetlerine erişim hakkını ve diğerleriyle eşit koşullarda açık işgücü piyasasında insana yakışır ve üretken iş ve istihdam haklarını vurgulamaktadır. Engellilikleri ister doğuştan ister erken yaşta olsun ya da engelliliklerini çalışma hayatları sırasında edinmiş olsunlar, UNCRPD'yi onaylayan Devletlerin diğerlerinin yanı sıra, engelliliğe dayalı ayrımcılığın yasaklanması ve makul düzenlemelerin sağlanması da dâhil olmak üzere bir dizi önlem yoluyla bu hakları geliştirmesi ve koruması gerekmektedir.

Uzun bir süre, engellilerin dışlanmasının veya marjinalleştirilmesinin, ilgili kişilerin fiziksel ve ruhsal bozukluklarıyla yakından ilişkili ve aslında kaçınılmaz sonucu olduğu varsayılmıştı. İstihdamdan ve toplumun diğer sektörlerinden dışlanmalarına yol açan karşılaştıkları dezavantajların birçoğunun bireysel bozukluklardan değil, toplumun bu bozukluklara nasıl tepki verdiği ve bunlara nasıl hitap ettiği ile ilgili olduğu artık giderek daha fazla kabul edilmektedir. DSÖ'nün İşlevsellik, Yeti-yitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması (ICF), UNCRPD'nin hükümlerinin temelini oluşturan bu engellilik anlayışını geliştirmede anahtardır.

Çalışma ve istihdam hakkını örnek alarak ülkeler, her yerde çalışma çağındaki engellilerin durumu olan düşük istihdam oranları ve işgücü piyasasına düşük katılım oranları ile mücadele etmeye ve bu örüntüyü ele almaya çalışmaktadır. İstihdamda, engelli işçilerin, engelli olmayan işçilere göre kariyer beklentileri ve çalışma koşulları kötü olan düşük ücretli işlerde bulunma olasılıkları daha yüksektir. Bu durumun, çalışma çağındaki tahmini 780 milyon engelli için pek çok düzeyde olumsuz etkileri vardır. Birçoğu çalışan yoksullar arasında sayılmakta ve birçoğu sosyal güvenlik yardımlarına veya hayır kurumlarına güvenmekte ve onları hem kendileri hem de haneleri için yaygın yoksullukla bağlantılı bir kısır döngüye hap-

setmektedir. Sonuç olarak, işverenler, engellilerin işyerinde yapabilecekleri benzersiz ve önemli katkılardan tam olarak yararlanamamaktadır. Ulusal ve küresel bir perspektiften bakıldığında, yüksek işsizlik ve engelli kadın ve erkeklerin üretkenlik kaybından kaynaklanan önemli ekonomik kayıplar vardır – Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından yürütülen bir pilot çalışmada düşük ve orta gelirli gelişmekte olan on ülkenin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın %3 ila %7'si arasında olduğu tahmin edilmektedir. Bu nedenle, çalışma ve istihdam hakkının etkin bir şekilde uygulanması, yönetim kurulu genelinde fayda sağlayacaktır ve ICF, mesleki değerlendirme, işyeri engellilik değerlendirmesi ve engellilik yönetimine yönelik olası ve yenilikçi yeni yaklaşımlar yoluyla bu hakkın daha etkin bir şekilde desteklenmesi için kullanılabilir.

Bu yayın, *Mesleki Rehabilitasyon ve Engellilik Değerlendirmesi – ICF Uygulama ve Yorumlama El Kitabı*, engellilerin etkili bir şekilde çalışmalarını ve tam potansiyellerine ulaşmalarını ve toplumun tüm sektörlerine katılmalarını sağlamakla ilgili acil sorunları ve temaları ele alması bakımından günceldir. Çalışma ve istihdam alanındaki araştırmacılar, akademisyenler ve öğrencilerden oluşan doğrudan hedef kitlenin yanı sıra, UNCRPD'nin hükümlerini uygulamak için harekete geçen politika yapıcılar ve hizmet sağlayıcılar için daha geniş bir önem taşımaktadır. ICF'nin kavramsal bir model ve sınıflandırma sistemi olarak kullanılması yoluyla ve daha geniş anlamda bu alanlardaki iyi ve ortaya çıkan uygulamaları vurgulayarak, dünya çapında engellilerin yaşam kalitesini iyileştirmeye ve toplumların engellilerin yapabilecekleri değerli katkılardan faydalanmasını destekleyecek önemli bir katkı sağlayacaktır.

Conditions of Work and Equality Department,
International Labour Office, Geneva,
Switzerland

Barbara Murray

Teşekkürler

Değerli zamanlarını harcayan ve bu kitabın başarılı olmasını sağlayan, uzmanlıklarını paylaşan tüm yazarlara, ortak çalışanlara ve meslektaşlarımıza en derin şükranlarımızı sunarız. Bu kişilerin değerli katkıları ve kurumlarının desteği olmasaydı, şimdi okumaktan zevk aldığımız kitabın oluşması mümkün olmazdı. Her şeyin zamanında ve yerinde olmasını sağlayan olağanüstü koordinatörümüz Melissa Selb'e teşekkür ederiz.

Mesleki rehabilitasyon ve engellilik değerlendirmesi konusunda bize inanan ve toplumumuza hizmet etmek için elimizden geleni yapmamızı sağlayan kurumlarımıza ve yöneticilerine teşekkür ederiz.

Janice Stern'e ve Springer'deki tüm harika ve destekleyici insanlara teşekkür etmek istiyoruz: Joe Quatela, Christina Tuballes, Nishantini Dayalan, Sarvani Rao, Srinivasa Rao, Elumalai Balamurugan ve onların ekibi. Kitabın doğrultusu ve planlaması, harika seri editörlerimiz Bob Gatchel ve Izabela Schultz tarafından yönlendirildi - çok teşekkür ederiz! Bu kitabı tamamlama misyonumuza odaklanan, onlardan uzak olduğumuz zamanlarda bizi destekleyen ve anlayan ailelerimize ve arkadaşlarımıza en içten takdirlerimizi sunuyoruz!

Son olarak, mesleki rehabilitasyon ve engellilik değerlendirmesinin önemli bir konu olduğunu anlamamızı sağlayan alandaki tüm paydaşlarımıza sonsuz şükranlarımızı sunuyoruz, bu konu hakkında bir kitap yazmak, talepleri savunmak için yapabileceğimiz en küçük şeydi. Hiçbir şey bunu Profesör Stephen Hawking'in sözlerinden daha iyi özetleyemez ...*dünyadaki engelli insanların çoğunun, üretken istihdam ve kişisel tatmin bir yana, günlük yaşamda kalma konusunda son derece zor zamanlar geçirdiği çok açıktır... Bu yüzyıl, engellilerin toplum yaşamlarına dahil edilmesi için bir dönüm noktası olacaktır...*

İçindekiler

Kısım I: Giriş

- 1 **Kavramsal Çerçeve: Engellilik Değerlendirmesi ve Mesleki Rehabilitasyon** 3
Gerold Stucki, Soren Brage, Debra Homa, and Reuben Escorpizo
- 2 **Kavramsal Çerçeve: Fonksiyonellik ve Engellilik** 11
Reuben Escorpizo
- 3 **Nüfus Sağlığı Perspektifinden ICF: Kronik Hastalığın İş Katılımı, Tedavi ve Müdahale Sonuçlarına Etkisi** 43
Alex Burdorf
- 4 **Engellilik Yönetimi ile İşyeri Entegrasyonu** 55
Thomas Geisen
- 5 **Mesleki Rehabilitasyon** 73
Sven-Uno Marnetoft

Kısım II: Alanın Durumu: Mesleki Rehabilitasyon ve Engellilik Değerlendirmesi

- 6 **Çalışmada Engellilik Değerlendirmesi** 107
Sören Brage, Ása Dóra Konráðsdóttir ve Gert Lindenger
- 7 **Engellilik Değerlendirmesinin Yasal Boyutları: Çalışma Engelliliği ve İnsan Hakları** 141
Jerome Bickenbach
- 8 **Mesleki Değerlendirme ve İşe Yerleştirme** 161
Debra Homa and David DeLambo

9	Kronik Kas İskelet Sistemi Ağrılarında Mesleki Rehabilitasyon ve Engellilik Değerlendirmesi	187
	Michiel F. Reneman	
10	Nörolojik Durumlarda Mesleki Rehabilitasyonda Değerli olan Fonksiyonellik ve Engellilik Değerlendirmesi	199
	Matilde Leonardi, Davide Sattin, Rui Quintas, Ambra Mara Giovannetti, ve Alberto Raggi	
11	Omurilik Yaralanması: Mesleki Rehabilitasyon ve Engellilik Değerlendirmesi	239
	Reuben Escorpizo, Logan M. Trenaman, and William C. Miller	
12	Travmatik Beyin Yaralanması	263
	Robyn L. Tate, Grahame K. Simpson ve Philippa McRae	
13	Mesleki Rehabilitasyonda Ruh Sağlığı Yönetimi ve Engellilik Değerlendirmesi: İşlevsellik, Yetiyitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırmasının (ICF) Kavramsal Çerçevesinin Uygulanması	295
	David B. Peterson	
14	Mesleki Rehabilitasyonda Ruh Sağlığı Yönetimi için Kritik Konular: DSM-5, ICD-10-CM ve WHODAS'ın Uygulanması	317
	David B. Peterson	
15	Ciddi Ruhsal Bozukluklar, Mesleki Rehabilitasyon ve İstihdam	335
	Terry Krupa, Shu-Ping Chen ve Glenda Carter	
16	DSÖ'nün Pnömonyozlu Hastaların Hizmet İhtiyaçları Üzerine ICF Modelini Kullanma	355
	Chetwyn C.H. Chan, Eric W. Tsang, Andrew Siu, Henry Kwok, ve Andy Cheng	
17	Spinal Kord Yaralanmalı Bireylere Yönelik Mesleki Rehabilitasyonda ICF Temelli Süreç Yönetimi	371
	Stefan Staubli, Urban Schwegler, Klaus Schmitt ve Bruno Trezzini	
18	ICF'nin Engellilik Değerlendirmesinde Uygulanması: Klinik Deneyime Dayalı Bir Rapor	397
	Jörg Jeger, Bruno Trezzini ve Urban Schwegler	
Kısım III: ICF Temelli Fonksiyonellik Ölçümü		
19	İşe Geri Dönüş Programlarına Atama ve/veya Engellik Yardımlarına Yönelik Engellilik Değerlendirmesinde Fonksiyonellik Ölçümü için ICF Çekirdek Setlerinin Seçimi	413
	Urban Schwegler, Melissa Selb, Reuben Escorpizo ve Gerold Stucki	

20	ICF'nin Referans Olarak Kullanıldığı Hasta Tarafından Bildirilen Anketlerin Araştırması: Mesleki Rehabilitasyon için ICF Çekirdek Setinin Kullanıldığı Bir Örnek	437
	Sabrina Kohler, Miriam Lückenkemper, Monika E. Finger, ve Reuben Escorpizo	
21	Klinisyen Tarafından Bildirilen Sonuç Ölçümleri: Çok Merkezli Takip Deneyimleri, Mesleki Rehabilitasyon ve Engellilik Değerlendirmesinde Yaygın Olarak Kullanılan Ölçümlere Genel Bakış	453
	Ingemar F Petersson, Birgitta Grahn ve Kjerstin Stigmar	
22	Mesleki Rehabilitasyonda İşe Geri Dönüşte Kullanılan ICF Temelli Araçlar: İnterdisipliner İletişim ve Kapsamlı Belgelendirme	471
	Melissa Selb, Andrea Glässel ve Reuben Escorpizo	
23	Mesleki Rehabilitasyonda Fonksiyonelliği Değerlendirmek için ICF Tabanlı Anket Geliştirme ve Test Etme: Mesleki Rehabilitasyon Anketi (WORQ)	495
	Monika Elisabeth Finger, Robert De Bie, Dennis Nowak ve Reuben Escorpizo	
24	Mesleki Rehabilitasyon Anketinin Uygulanması WORQ: Disiplinlerarası Bir Mesleki Rehabilitasyon Ortamında Travmatik Beyin Yaralanması Geçiren Bireyin Fonksiyonelliğini Değerlendirmede Kullanımını Örnekleyen Bir Vaka Çalışması	521
	Melissa Selb, Monika Elisabeth Finger ve Reuben Escorpizo	
Kısım IV: İleriye Doğru Yol		
25	Zorluklar ve Fırsatlar	545
	Reuben Escorpizo, Soren Brage, Debra Homa ve Gerold Stucki	
Dizin		559

Çeviri Editör Önsözü

Bu kitapta insan yaşamında önemli bir alan olan iş, çalışma veya istihdam ile ilgili Çalışma Hayatında Engellilik konusu işlenmiştir. İşlevsellik, Yetiyitimi ve Sağlıkın Uluslararası Sınıflandırması'nın (ICF) uluslararası ortak bir dil ve sınıflandırma sistemi bağlamında Engellilik değerlendirmesi ve Mesleki Rehabilitasyon ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

İlk bölümde ICF'nin Engellilik Değerlendirmesi ve Mesleki Rehabilitasyonda Uygulanması ve Yorumlanması; Kavramsal Çerçeve, Nüfus Sağlığı ve Engellilik Yönetimi ile İşyeri Entegrasyonu açısından anlatılmıştır.

Daha sonraki bölümde Çalışma hayatındaki engellilik alanının durumu yasal boyutlarıyla; Kronik Kas İskelet Sistemi Ağrıları, Nörolojik durumlar, Omurilik Yaralanması, Travmatik Beyin Yaralanması, Ruh Sağlığı Yönetimi ve Engellilik Değerlendirmesi; DSM-5, ICD-10-CM ve WHODAS'ın Uygulanması, Ciddi Ruhsal Bozukluklar, Mesleki Rehabilitasyon ve İstihdam, Pnömokonyozlu Hastaların Hizmet İhtiyaçları Üzerine ICF Modelini Kullanma, Spinal Kord Yaralanmalı Bireylere Yönelik Mesleki Rehabilitasyon hizmetleri örneklendirilmiştir.

Üçüncü Bölümde fonksiyonellik ölçümlerinde kullanılan danışan ve klinisyen tarafından bildirilen sonuç ölçüm anketlerinin, ICF Temel ve Çekirdek setlerinin kullanımı örneklendirilmiştir. Ayrıca klinisyenlerin işe geri dönüşte yaygın olarak kullandığı ICF Temelli ölçümler ve WORQ (Mesleki Rehabilitasyon Anketi) anlatılmıştır.

Bu kapsamlı Mesleki Rehabilitasyon ve Engellilik Değerlendirmesi Çeviri Kitabında Çeviri Editörleri ve yazarları olarak katkıda bulunan başta Uzm. Erg. Gözde Önal ve Uzm. Erg. Zeynep Kolit olmak üzere, tüm yazarlarımıza çok teşekkürlerimizle,

Kitabımızın alanda çalışacak olan profesyonellere (ergoterapist, fizyoterapist, sosyal çalışmacı, psikolog, iş koçu, sosyal güvenlik uzmanı vs.), öğrencilerimize ve paydaşlara engelliliğin değerlendirilmesi ve Mesleki Rehabilitasyon konularında aydınlatıcı bilgiler sağlayacağına ve iyi bir kaynak olacağına inancımızla,

İyi Okumalar

Sağlık ve esenlik dolu verimli günler dileriz.

Prof. Dr. Mine Uyanık

Çeviriye Katkıda Bulunanlar

Editörler

Prof. Dr. Mine Uyanık

Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ergoterapi Bölümü, Ankara

Uzm. Erg. Gözde Önal

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Kozaklı MYO,
Terapi ve Rehabilitasyon Bölümü, Nevşehir

Uzm. Erg. Zeynep Kolit

İdea Çocuk Aile Eğitim ve Danışmanlık Merkezi, Ankara

Katkıda Bulunanlar

Uzm. Erg. Başak Karadağ

Mersin Şehir Hastanesi, Ergoterapi Bölümü, Mersin

Öğr. Gör. Dr. Berkan Torpil

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi
Ergoterapi Bölümü, Ankara

Erg. Büşra YEĞİNER

Bilge Çocuk Etkinlik Merkezi, Ankara

Uzm. Erg. Ceren Davutoğlu

Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ergoterapi Bölümü, Ankara

Erg. Dilan Gökçe

İdea Çocuk Aile Eğitim ve Danışmanlık Merkezi, Ankara

Dilek Kolit

Hacettepe Üniversitesi, Kardiyoloji Ana Bilim Dalı, Ankara

Uzm. Erg. Arş. Gör. Ege Temizkan

Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ergoterapi Bölümü, Ankara

Prof. Dr. Esra Akı

Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ergoterapi Bölümü, Ankara

Uzm. Erg. Gözde Önal

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Kozaklı MYO,
Terapi ve Rehabilitasyon Bölümü, Nevşehir

Uzm. Erg. Gülşah Zengin

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Kozaklı MYO,
Terapi ve Rehabilitasyon Bölümü, Nevşehir

Arş. Gör. Medine Nur Özata

Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ergoterapi Bölümü, Ankara

Arş. Gör. Mehmet Kaan İldiz

İstanbul Atlas Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Ergoterapi Bölümü, İstanbul

Doç. Dr. Meral Huri

Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ergoterapi Bölümü, Ankara

Prof. Dr. Mine Uyanık

Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ergoterapi Bölümü, Ankara

Dr. Öğr. Üyesi Onur Altuntaş

Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ergoterapi Bölümü, Ankara

Dr. Fzt. Orkun Tahir Aran

Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ergoterapi Bölümü, Ankara

Doç. Dr. Sedef Şahin

Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ergoterapi Bölümü, Ankara

Uzm. Erg. Zeynep Kilit

İdea Çocuk Aile Eğitim ve Danışmanlık Merkezi, Ankara